

Dagboek Gebroken leven

Ook van Ann Voskamp

*Duizendmaal dank. Zoek het ware leven waar het te vinden is:
vlak voor je neus*

Dagboek Duizendmaal dank. Op zoek naar genade voor elke dag

*Duizendmaal dank. Vijf gespreksrondes over het ontroerende boek
van Ann Voskamp (DVD)*

Gebroken leven. De uitdagende weg naar overvloed

Wees een geschenk. Van gebrokenheid naar overvloed

Het grootste geschenk. Het liefdesverhaal van Kerst

Pak het grootste geschenk maar uit. Samen Kerstfeest vieren

Brieven van Ann Voskamp. Aan haar kinderen, aan de kerk, aan zichzelf

ANN VOSKAMP

Dagboek Gebroken leven

*Op zoek naar overvloed
voor elke dag*

Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

Vormgeving omslag: Garage BNO, www.garage-bno.nl

Omslagfoto: Shutterstock

Vormgeving binnenwerk: Garage BNO, www.garage-bno.nl

ISBN 9789051945591

Originally published in the U.S.A. under the title: *The Way of Abundance*

Copyright © 2018 by Ann Morton Voskamp

Copyright vertaling © 2019 by Ann M. Voskamp

Vertaling: Monica van Bezooijen

Published by permission of Zondervan, Grand Rapids, Michigan, in association with William K. Jensen Literary Agency, 119 Bampton Court, Eugene, Oregon 97404, USA

www.duizendmaaldank.nl

www.uitgeverijvanwijnen.nl

Ann Voskamp is ambassadeur voor Compassion International

www.compassion.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd in welke vorm dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No part of this book may be reproduced in any form whatsoever or in any language without previous written permission by the publisher.

*Voor mijn mooie mamma, Linda –
wier naam uitgerekend ‘mooi’ betekent –
omdat God al vanaf het begin wist
wie je zou zijn.*

INHOUD

Inleiding | 11

Deel 1: Hoe houd je het vol, met je gebroken hart? | 15

1. Beslissende gegevenheid | 17
2. Overvloedig licht in gebrokenheid | 20
3. Vleugelslag naar overvloed | 24
4. Gebroken leven | 29
5. Kwetsbare gegevenheid | 32
6. Gebrokenheid breken | 36
7. Helen wat gebroken is | 39
8. Opofferende gegevenheid | 43
9. Kruisvormig leven | 47
10. Vasthoudende gebrokenheid | 51

Deel 2: Hoe leven we als de gebroken, kruisvormige Christus? | 57

11. Risicovol leven | 59
12. Overvloedige moed | 62
13. Het duister bedwingen | 66
14. Overvloedige tijd | 71
15. Overvloedige dapperheid | 74
16. Groeiende overvloed | 78
17. Levende gegevenheid | 82
18. Harttransplantatie | 85
19. Overgave aan gegevenheid | 91
20. Heilig geluk | 95

Deel 3: Hoe zorg je ervoor dat je gebroken hart ontvangt? | 101

- 21. Onbeschaamde gebrokenheid | 103
- 22. Aanhoudende liefde | 107
- 23. Volledig veilig | 111
- 24. Opofferende gegevenheid | 115
- 25. Saaie liefde | 118
- 26. Oefenen in aanwezigheid | 121
- 27. Verdriet over gebrokenheid | 125
- 28. Meelevende overvloed | 129
- 29. Zacheüs-gebrokenheid | 133
- 30. Crisisgegevenheid | 138

Deel 4: Hoe kunnen gebrokenen ware gemeenschap vinden? | 143

- 31. De gevers | 145
- 32. Gegeven leven | 149
- 33. 'Had ik maar'-gebrokenheid | 153
- 34. De overvloed binnengaan | 156
- 35. Overvloed uit as | 161
- 36. Het duister breken | 166
- 37. *Koinonia*-gebrokenheid | 170
- 38. *Yadah*-overvloed | 174
- 39. Lasten dragen | 178
- 40. Christus vertrappen | 182

Deel 5: Hoe kunnen gebroken mensen leren loslaten? | 189

- 41. Overvloedige vrucht | 191
- 42. Dagelijks berouw | 195
- 43. Ten goede | 199
- 44. Overvloedig goed | 203
- 45. Overvloedig ontzagwekkend | 206

- 46. Gebroken genezers | 211
- 47. Wijd open handen | 214
- 48. Geduldige gebrokenheid | 219
- 49. Zegen mijn vijanden | 222
- 50. Diep duiken | 226

Deel 6: Hoe hebben gebroken mensen lief? | 230

- 51. Iets moois | 233
- 52. Hou vol | 237
- 53. De Emmaüs-optie | 242
- 54. Onbetwistbaar kwaad | 246
- 55. Een ongemakkelijk leven | 251
- 56. Dankbare overvloed | 254
- 57. Esther-gegevenheid | 258
- 58. Vrede doorgeven | 262
- 59. Overvloedige liefde | 266
- 60. Kruisvorming | 271

Dankwoord | 277

Noten | 279

INLEIDING

Mannen met een verbroken hart hadden iets over zich wat gewone mensen niet kenden of begrepen. Ze spraken doorgaans met geestelijk gezag. Ze waren in de Aanwezigheid van God geweest en deden verslag van wat ze daar gezien hadden.

A.W. Tozer, *The Pursuit of God*

Miljoenen, biljoenen sterren uitgestrooid over de zomerhemel, veel meer dan iemand van ons zou kunnen tellen.

De nachtelijke hemel lijkt soms zo dichtbij, boven de boerderij.

Nachten boven onze akkers die je het gevoel geven dat je de Grote Beer kunt vastgrijpen en het licht in kunt drinken. Nachten die voelen als een zee van overvloedig licht.

Als de Perseïden-meteorenregen valt, halverwege augustus, spreiden we kleden uit aan de rand van de verstilde, slaperige tarwevelden en wachten we hoopvol tot we de vuurballen van licht omlaag zien schieten. Soms zitten we 's avonds gewoon op de rand van de veranda, na alles wat verkeerd is gegaan die dag, en kijken naar de stoere sterren, moedig oplichtend in het duister.

Terwijl we daar samen onder een deken van sterren zaten, fluisterde een van de kinderen, 'Waar zijn sterren van gemaakt? Waar komt al dat licht vandaan?'

Ik zoek in mijn geheugen naar wat ik had gelezen in een van mijn oude natuurkundeboeken, probeer het langzaam uit te leggen, zodat ze zullen luisteren en onthouden wat sterren eigenlijk zijn.

‘Sterren zijn gemaakt van explosies en botsingen van elementen. Sterren ontstaan door een breuk in hun eigen kern. Die leidt tot een proces dat nucleaire fusie wordt genoemd, een proces waarbij een gigantische hoeveelheid energie en licht vrijkomt.’

Ik herhaal het nog een keer, want hoe kan het dat ik de sterren nooit eerder zo heb gezien? Sterren zijn gemaakt van een voortdurend breken. En de gravitatiewrijving van dit breken maakt ze zo helder.

Breken – en dan schitteren.

Dat leidt in het heelal altijd tot een overvloedig leven.

Gebrokenheid vermenigvuldigt zich tot overvloed. Dat lijkt onmogelijk – onwaarschijnlijk, maar dit is de onfeilbare weg van God. Vermenigvuldiging ontstaat vanuit gebrokenheid. En het resultaat is een overvloedig leven.

Sterren zijn de littekens van de hemel – gemaakt tot licht voor de aarde.

Wat zou er gebeuren als jouw littekens door God worden gebruikt om Christus te brengen naar een getekende, gebroken wereld?

Zwak is het ware sterk.

Gebrokenheid is pas echt overvloed.

Breken – en dan schitteren.

Sterven – en dan verrijzen.

Vertrouw op de overvloedige wegen van het heelal, de wegen van de almachtige God.

Littekens zijn slechts sterren die Gods licht laten branden in de nacht. Sterren en littekens zijn wegwijzers die wijzen op de Weg.

Ik had de kinderen nooit verteld dat de meest heldere sterren supernova's worden genoemd. Dat een stervende ster een gigantische schokgolf uitzendt, dat de dood van een ster bekendstaat als een explosie van een supernova, die vele malen helderder aan de nachtelijke hemel verschijnt dan de omringende sterren.

Sterf aan trots, sterf aan jezelf, sterf aan je planning, sterf aan je comfort, sterf aan je gemak – en je leven explodeert in overvloed. Het onvoorziene geheim van de overvloed ligt niet in jezelf – maar in *sterven* aan jezelf.

Als we geestelijk gezond willen blijven, moeten we onszelf verliezen, zodat we onszelf kunnen vinden. *Breken – en dan schitteren*.

Daar gaat dit boek over.

Het gaat over het fantastische, overvloedige leven dat te vinden is op fantastische, onverwachte plekken. Het gaat over de uitdaging om op weg te gaan naar een diep betekenisvol leven. Het overvloedige leven vind je niet in wat aangeprezen wordt als het goede leven dat op afbetaling te koop is; het is te vinden in het omgekeerde leven, het leven-op-zijn-kop, op plekken vol gebrokenheid, bij gebroken mensen, heel dicht bij het gebroken hart van Christus. Overvloed wordt gevonden in brood dat wordt gebroken en gegeven, in het zaad dat openbreekt in nieuw leven, in de sterren die breken – en dan schitteren ... in de splinters van onze gebroken harten. Bij overvloed gaat het niet om hebben zo veel als je wilt – bij overvloed gaat het om zo veel van God hebben als je maar wilt.

De nachtelijke sterrenlucht voelt soms alsof de hemel heel dichtbij onze boerenakkers is gekomen, bij onze omhoog kijkende, zoekende gezichten.

In de grootste gebrokenheid kun je Gods nabijheid op zijn grootst ervaren.

Het is goed. Het is echt goed. Er zijn avonden dat ik de veranda op stap, omhoog kijk, en ... gewoon mijn adem laat ontsnappen.

Wees nooit bang voor wat gebroken is – dat is het begin van overvloed.

De sterren getuigen ervan.

Misschien is alle vrees voor verlies, voor te weinig, voor schaarste, voor gebrek aan overvloed slechts de gedachte dat Gods liefde eindig is. Maar waar eindigt zijn liefde ooit?

De sterren schijnen maar door, eeuwig, oneindig, boven de boerderij.

Als je ons huis binnenkomt door de voordeur kun je het boven onze oude tafel van balken zien hangen, een schilderij met lichte, gekleurde vierkantjes, dat Christus hangend aan het kruis verbeeldt. De blinkende Morgenster, zo wordt hij genoemd. Zijn handen uitgestrekt in gegevenheid en overgave. Christus' houding is betekenisvol: kruisvormig.

Er is een reis naar een diep betekenisvol leven dat lonkt, een weg van inzicht, een weg van sterren, van de blinkende Morgenster, die alles verandert, die de ziel brengt bij die ene vraag:

Waar komt al dat licht toch vandaan?

DEEL 1

*Hoe houd je het vol,
met je gebroken hart?*

OVERDENKING 1

Beslissende gegevenheid

Ga de weg van de liefde, zoals Christus, die ons heeft liefgehad en zich voor ons gegeven heeft als offer, als een geurige gave voor God.

Efeziërs 5:2

Toen ik het reclamebord op de muur zag, ergens in de stad, hield ik abrupt mijn pas in. Ik deed een stap achteruit om het op me in te laten werken, stond ervoor als een dom boerenmeisje.

Breed geschilderd over drie panelen als een waarschuwing: 'Waar kom jij 's morgens je bed voor uit?' En de drie foto's: een waaghals die van zijn surfplank duikt – DE ANGST OM TE FALEN. Een astronaut gespt zichzelf vast voor de lancering – DE BEHOEFTE OM SUCCESVOL TE ZIJN. Een kerel die een opgekrulde kat in zijn armen houdt – DE LIEFDE VAN JE LEVEN.

Waar *kom* je eigenlijk je bed voor uit elke morgen? Ik weet vrij zeker dat ik niet mijn bed uitkom voor een of andere spinnende kat, en nee, ik heb geen ruimteschip of een vurig verlangen om het heelal in te schieten. En, eerlijk gezegd heb ik nooit de moed gehad om een oprijzende golf te bedwingen terwijl ik mijn evenwicht probeer te bewaren op een levensgevaarlijk, wiebelend plankje van glasvezel.

Maar nu sta ik hier voor het reclamebord en de prangende vraag komt op me af, alsof er iets onder mijn voeten begint te trillen, een ritme door de straat heen, de vraag die smeekt om een

antwoord. Ik wil de nietsvermoedende forenzen, die zich in een gestage stroom langs me heen spoeden, aanspreken en hun vragen of zij het weten. Ik wil het oude mannen vragen op bankjes en kinderen op schommels in het park en mamma's achter het aanrecht met hun baby's in een draagdoek op vermoeide heupen, en dappere mensen die helemaal alleen uit bed stappen en hun eigen zware weg moeten gaan: *Jij daar met je gebroken hart, waarom – waarom neem je de moeite om steeds maar weer uit bed te komen?*

Kom je overeind omdat je gedreven wordt door een meedogenloze angst om te falen, of opgepept door de behoefte om te slagen? Of raken je voeten de grond vanwege liefde voor een balletje van bont?

Want dit is wat ik weet: niets is belangrijker dan God vinden en verliefd worden op Hem, meer en meer. Liefde is allesbeslissend. Dat waar je van houdt, daar leef je voor. Waar je verliefd op bent, daar kom je je bed voor uit.

Word verliefd op zijn handen die jouw hart vormden, die je gezicht omvatten, die langs je littekens gaan, die je strelen met genade. Word verliefd op zijn gezicht in duizend gezichten, in de baby die je aankijkt over de rand van het wiegje, en de tiener die geen stap wil verzetten, en die man die altijd maar weer zijn voeten op de vloer zet en zijn spijkerbroek aantrekt en door de achterdeur verdwijnt om uit liefde de hardwerkende wereld te trotseren.

Word verliefd op de Ene die je longen vult met zijn adem en al deze mensen en deze lucht en al dit licht, al dit heerlijke licht.

Je moet verliefd worden, want dat maakt dat je uit bed komt en elke dag bezig blijft. Want liefde is allesbeslissend. En bij liefde gaat het er niet om dat je het eens bent met iemand; het gaat erom dat je je geeft aan iemand. Liefde is gegevenheid. Liefde is overgave. Liefde is gebroken en gegeven leven, zoals brood.

Liefde is allesbeslissend, met andere woorden, alles is ten diepste *opoffering*. Word verliefd, offer jezelf op, en je zult altijd

weer opstaan. Word verliefd op genade en barmhartigheid en op de Enige die je ooit lief heeft gehad tot in de dood – en weer terug naar het meest echte, overvloedige leven. Want de wereld sméékt ons om uit bed te stappen en gegeven te leven, uit bed te stappen en ons op te offeren voor iemand die pijn lijdt, voor iemand die anders is, voor iemand die vergeten wordt of aan de kant staat, om de hand vast te houden van iemand die er anders uitziet dan wij, om ons voorover te buigen en te luisteren naar iemand die boos is en verdrietig en z'n twijfels heeft over ons soort mensen, om een beetje van onszelf te geven aan diegenen die het gevoel hebben dat er voor hen weinig ruimte is aan de tafel.

Lees de krantenkoppen, lees de nieuwsberichten, en daag dan het duister uit. Word verliefd op kinderen die opgevoed zijn in een andere buurt dan die van jou. Word verliefd op God in ogen die verhalen vertellen die anders zijn dan de jouwe; word verliefd op mensen die denken, leven en wandelen in heel andere kringen dan de jouwe. Verlies jezelf in die ander – opdat je je heling, je vervulling, je overvloedige vreugde niet verliest.

Offers geven altijd de meeste voldoening. Word verliefd, blijf verliefd, blijf je opofferen, en je leeft het meest bevredigende leven. *Dat waar je op verliefd bent in je leven, zegt alles over je leven. Liefde is allesbeslissend.*

De zon komt op en wij mogen opstaan, de armen om de ander heen slaan, elkaar omhelzen, helen, ons licht laten opgaan.

Om over na te denken

- Hoe vraagt God je op dit moment om je gebrokenheid van vandaag te zien?
- Hoe zou overvloed eruit kunnen zien in je leven?

OVERDENKING 2

Overvloedig licht in gebrokenheid

Hij heeft in zijn lichaam onze zonden het kruishout op gedragen, opdat wij, dood voor de zonde, rechtvaardig zouden leven. Door zijn striemen bent u genezen.

1 Petrus 2:24

Soms kun je het gewicht ervan voelen op je broze ribbenkast. Groot verdriet past niet in je lichaam. Daarom breekt je hart. Als je dit nog niet ervaren hebt, dan zou het zomaar kunnen zijn, God verhoede het, dat dat op een dag wel gebeurt.

Er is geen nette indeling als het gaat om wie verdriet krijgt in dit leven en wie vrede. Hoe heb ik het toch ooit over het hoofd kunnen zien: de gebrokenheid van deze wereld is zo allesomvattend, dat ze ons *allemaal* omvat.

Het graan achter de boomgaard verkleurt tot zuiver goud.

Het lijden gaat aan niemand van ons voorbij – zo is het nu eenmaal. Het komt, niet te stoppen, net als de tijd.

Er komen grafstenen, er komt duister, er komt hartzeer. Wij hebben daar niets over te zeggen; nooit gehad ook. Het ene moment raap je vuile, smerige sokken op, uitgestrooid over de slaapkamervloer, en het volgende moment raap je de scherven op van je leven dat aan diggelen ligt.

Hoe leef je met dat gebroken hart van je?

Het graan is als een zee van rood marmer. De bomen aan het einde van het land reiken omhoog als poëzie die tegen de hemel

gekrabbeld staat. Als die zin uit *Les Misérables*: ‘Er is een schouwspel grootser dan de zee, en dat is de hemel; er is een schouwspel grootser dan de hemel, en dat is de binnenkant van de ziel.’¹

Hoe leeft de binnenkant van de ziel met gebroken dingen, door gebroken dingen heen?

Toen Jezus stierf, schreeuwde Hij het uit.

Jezus stierf aan een gebroken hart. De woorden lagen nog warm op zijn gebarsten lippen: ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?’² Een leven van geloof beweegt zich altijd richting het antwoord op die ene vraag. Lees de krantenkoppen. Lees de overlijdensadvertenties. Lees de ogen van mensen. Lig de kern van het christelijk leven niet in het beantwoorden van die ene, spijkerharde vraag: *God, waarom heeft U mij in deze verworpen wereld verlaten?*

Ik zie die vraag hangen boven onze tafel, hoog aan de wand, in het schilderij dat bestaat uit duizend kleine gebroken vierkantjes kleur. Het semi-abstracte doek kent geen keurig patroon, alleen licht en donker die samenvloeien tot een subtiele verwijzing naar Jezus, hangend aan het kruis. Hij is schor van het smeken voor zichzelf, voor ons: ‘God, waarom heeft U mij verlaten?’

Hij komt tevoorschijn in de vlekjes kleur, de afgebroken penseelstreken, zijn silhouet wordt zichtbaar in de chaos – Christus die heel deze chaos binnengaat. Dat is de waarheid: gezegend – gelukkig – zijn degenen die het uitschreeuwen. Gezegend zijn degenen die bedroefd zijn, die treuren, die het verlies voelen van wat ze liefhebben – want zij zullen vastgehouden worden door de Ene die hen liefheeft. Er is een vreemd en pijnlijk geluk dat slechts verwonde mensen kennen – want zij worden vastgehouden.

God, wij zijn de verwonde bedelaars die in hun pijn tot u smeken: wees dicht bij de gebrokenen. Red de verslagenen van geest. Zorg er, hoe dan ook, voor dat het lijden zichzelf vernietigt, zodat een beter leven oprijst uit het duister. *Hoe dan ook, God.*

Ik was achttien, met littekens op mijn polsen, toen ik een predikant tegen een kerk vol mensen hoorde zeggen dat hij ooit ‘naast een gekkenhuis gewoond had’. Terwijl iedereen lachte, keek ik naar de grond. Ze wisten niet dat ik mijn enige mamma meer dan eens achter de gesloten deuren van psychiatrische afdelingen had moeten achterlaten. Terwijl zij lachten voelde ik het bloed wegtrekken uit mijn gezicht. Ik had op willen staan en willen schreeuwen, ‘Het zijn niet de gezonden die een dokter nodig hebben, maar de zieken.’³

Ik had op willen staan en willen smeken: als de kerk er niet is voor mensen die lijden, die gebroken zijn, dan is de kerk er niet voor Christus. Want Jezus, met zijn doorstoken zijde, staat altijd aan de kant van gebroken mensen. Jezus beweegt zich altijd naar plekken die bewogen zijn door verdriet. Jezus zoekt altijd de plek waar lijden is en daar blijft Hij. De wond in zijn zijde bewijst dat Jezus altijd aan de kant van de lijdende, gewonde, kapotte, gebroken mensen staat. Ik geloofde dat toen en ik geloof het nu, en ik durf te zeggen dat ik weet dat het waar is. Maar er is meer dan geloven alleen – er is leven wat je gelooft. *Doe ik dat echt?*

Terwijl ik daar als achttienjarig meisje in een kerk vol spottend gelach om verwonde mensen zat, verlangde ik ernaar dat alle gebroken mensen het samen zouden zeggen, als één lichaam, het zouden zeggen voor verwonde en gebroken mensen en voor elkaar. We zijn allemaal wel iets kwijtgeraakt, we zijn allemaal wel ergens bang voor, lijden allemaal aan een of andere onuitgesproken pijn. Ik wilde dat we het tegen elkaar zouden zeggen tot het de verbintenis van een onbreekbare belofte zou zijn: het lichaam van Christus biedt je niet maar wat clichés, maar iets om je aan vast te klemmen – hier, in onze eigen gehavende handen.

Zijn lichaam biedt je niet maar wat platitudes, maar een plek voor je pijn – hier, in onze eigen geofferde tijd.

Zijn lichaam biedt je niet maar wat verontschuldigen, maar

we zullen een voorbeeld zijn – hier, in ons neerbuigen en wassen van je wonden.

En wij zijn van Hem en Hij is van ons, zodat wij van elkaar zijn. We zullen elkaar nooit in de steek laten.

Maar in plaats daarvan hoorde ik preken wat Jezus nooit heeft gepreekt: een of ander pseudo-goed nieuws – dat als je maar goed genoeg bidt, zingt, lofprijst, leeft en geeft, je met een gezond lichaam en een gezonde geest naar huis kunt. Maar *zo breekt de complexe schoonheid van het leven niet open.*

De ware Jezus wendt zich tot ons met onze waaromvragen – waarom deze gebrokenheid, waarom deze duisternis? – en zegt, ‘Je stelt de verkeerde vraag. Je zoekt naar een schuldige. Er is hier geen sprake van oorzaak en gevolg.’⁴ ‘Dit gebeurde zodat de kracht van God in hem zichtbaar kon worden.’⁵

Er is gebrokenheid waarvoor je niemand verantwoordelijk kunt stellen. Er is gebrokenheid die een doek vormt waarop Gods licht in bonte kleuren over de duisternis geschilderd wordt. Er is gebrokenheid die vensters opent in je ziel.

Gebrokenheid kraakt je ziel, zodat de kracht van God de duisternis in de wereld kan breken.

Om over na te denken

- Hoe zou God reddend bezig kunnen zijn door de gebrokenheid in jouw leven?
- Waar zie je zijn overvloedige licht op dit moment?

OVERDENKING 3

Vleugelslag naar overvloed

Geliefde broeders en zusters, laten wij elkaar liefhebben, want de liefde komt uit God voort. Ieder die liefheeft is uit God geboren en kent God. Wie niet liefheeft kent God niet, want God is liefde.

1 Johannes 4:7-8

Ik hield eens een vogel in mijn handen.

Niemand anders kon zijn dappere hartje zien, maar ik voelde het. Ik voelde het hartje kloppen, bang bonzen, en toch bleef het dapper door kloppen.

Zo is het leven – aan de buitenkant kan het er allemaal prima uitzien ... maar niemand weet wat je echt hebt doorleefd.

Maar weet je wat het is? Je hebt het niet gewoon maar overleefd, dus laten we die mythe maar meteen overboord gooien.

Hoe je overeind blijft? Misschien ben je gewond. Misschien heb je pijn. Misschien strompel je. Misschien voel je je alleen en overstelpt door verdriet en onuitgesproken gebroken – maar je bent geen slachtoffer.

Je bent niet maar een overlever. Je bent een overwinnaar.

Je mag dan bloeden – maar je staat weer op.

Ja, het voelt misschien niet zo – maar je bent gezien ... jij die je kin naar voren blijft steken en dapper door de pijn heen strompelt en die ene stap uit bed zet en de volgende door de deur – jij die bergen blijft beklimmen door onafgebroken stapjes *voorwaarts* te zetten.

Ik wil dat je weet dat je wonden gezien zijn en dat het goed komt – het komt helemaal goed met je.

Niet dat je opvallend te koop loopt met je littekens of wat ook maar.

Of ze probeert te verbergen, beschaamd.

Soms is er die vluchtige schittering in je ogen, oude pijn die spierwit door je heen vlamt.

Maar meestal, in alle stilte, worden de littekens jouzelf – worden ze wie je bent en worden jou ... maken ze je mooier – ze worden de manier waarop je vlekkerige, ruwe huid je ziel overtrekt en zo ben je op je allermooist.

Hoe kan het dat je er gezond en aangesterkt uitziet, en je jezelf toch nog steeds vel over been voelt. Ja, ik weet er alles van.

Als iemand je op een bepaalde manier aanstoot? Dan heb je meteen weer die blauwe plekken, beurs en pijnlijk, alles komt weer boven zonder dat iemand het ziet.

De strijder diep vanbinnen is maar klein en teer.

Voor zulke mensen is het koninkrijk der hemelen.

Ik wil me gewoon uitstrekken en ze aanraken, je wonden, er een blik op werpen. Je hoeft niets te zeggen. Niets uit te leggen, geen verontschuldigheden te geven. Ik wil ze gewoon aanraken, ze erkennen. Jou erkennen. Ze zegenen, jou zegenen, zonder iets te zeggen – alleen een blik die je het gevoel geeft dat je gezien wordt ... en diep gekend.

Ik wil het je influisteren: gewonde strijders winnen. Er is geen vergeving van zonde, geen halen van de eindstreep, zonder dat het bloederig wordt.

Jij bent zo dapper om in het licht te blijven kijken. Om door te lopen naar Huis.

De gewonde Redder zal aan je littekens zien dat je van hem bent.

En als Hij je gezicht in zijn handen neemt, als zijn littekens je huid raken, zul je helemaal genezen zijn.

Hou vol. Zet door. Kijk omhoog.

Mag ik het fluisteren? Ik weet dat je het gevoel hebt dat de mensen, de kerk je liever kwijt dan rijk zijn. Veeg je littekens maar onder het spreekwoordelijke tapijt. *Wis jezelf uit, vermijd jezelf, leg jezelf het zwijgen op.*

Want het voelt allemaal veel te ongemakkelijk voor ons, de buurt, de kerk, het lichaam, om onze eigen schuld te zien in jouw littekens. Onze eigen gevallen misvorming onder ogen te zien. We kijken maar al te graag door een roze bril. Weinig mensen geven grif toe dat we afstammen van een lange geslachtslijn van Romeinse soldaten die onze eigen mensen hebben gekruisigd.

Ik weet het – *en het spijt me*. Als het gaat om de gewonde, bebloede mensen, dan worden we allemaal opeens schildpadden die hun dunne, kale nek onder een ik-zie-niets-schild trekken. Wie steekt zijn nek uit voor hen die gebroken en gewond zijn? Alleen de Ene die zijn armen oneindig wijd uitstreckte en ze liet vastspijkeren, zodat je er nooit aan zou hoeven twijfelen dat zijn liefde een doel had.

Soms wil de kerk de details van onze wonden niet weten, of ernaar luisteren, erom huilen of de bloederige chaos doorwaden. Christus is de waarheid, maar zo veel volgelingen van hem rennen weg voor de waarheid.

Maar als Christus de waarheid is, dan is Hij er niet als er geen waarheid is. *Waarom zou je bang zijn voor de waarheid?* Als we geloven in de soevereine genade van God, het reddende herstel van God, dan hoeven we nooit bang te zijn voor wat gebroken is.

En misschien – misschien komt onze oorverdovende stilte in het lichaam, in de kerk, gewoon hierdoor: waarheid vraagt om confrontatie – en velen onder ons zijn liever laf dan christen. Soms redden we liever onze eigen huid dan de huid van de gekneusde, gehavende, geslagen mensen. *We geven soms meer om het behoud van onszelf dan om de verheerlijking van de Zaligmaker.*

Soms maken we als gemeenschap, als kerk, als gezin de pijn

liever onzichtbaar, dan dat we zeggen dat onrecht ontoelaatbaar is. En dus duurt het onrecht voort.

En dus doen wij alsof jij, gewond en gebroken, niet bestaat, zodat we kunnen doen alsof de zonde die deze wond veroorzaakte niet bestaat – en zo leveren onze daden het bewijs: *we geloven niet echt dat de Gewonde Heler bestaat.*

We lijken te vergeten dat God feniksen uit de as kan laten verrijzen – dat is zijn werk, dat is wat Hij doet. Als we weigeren om Christus ergens voor te danken, weigeren we ook te geloven dat Christus het kan veranderen.

Jij die gewond bent, gebroken overwinnaar – je moet geloven dat velen van ons wél geloven. Velen van ons komen overeind en steken hun nek uit, omdat we verlangen om als Christus te zijn, die zijn armen uitstreckte. We verlangen om als Christus te zijn, kruisvormig – en we willen dat je dit weet: wij willen jou. Jou, zonder masker ... jou, zonder opsmuk, jou met je lelijke littekens en je pijnlijke blauwe plekken en alles wat schrijnt, vlak onder je huid.

Want als we het lijden negeren, dan negeren we de lijdende Redder.

We hebben je nodig. We hebben gewonde mensen nodig, hinkende mensen, mensen met pijn, gebroken en kapot – jullie zijn ons. We moeten jullie tranen opvangen, om de harde, droge grond mee te begieten, anders zal er geen groei zijn in het koninkrijk van God.

We hebben jullie rauwe verhaal nodig, anders verliezen we elke hoop op het reddende Verhaal. We moeten jullie gebroken harten vasthouden, anders hebben we helemaal geen hart.

Mag ik dit nog zeggen: *het spijt me*. Het spijt me dat je je zo alleen hebt gevoeld. *Zo verlaten, zo genegeerd*. We hebben je nodig. Zij die gewond zijn kunnen ons genezen. En het zijn de mensen met pijn die ons eerlijk maken; het zijn de gebrokenen die ons helen.

*En het zijn de getekenden, die het lichaam van Christus ontvanke-
lijk maken.*

Eens, het is waar, vond ik een vogel die vastzat en gewond was. En toen ik mijn handen beschermend om hem heen legde en luisterde naar zijn hart – toen zag ik het met eigen ogen, de weg van de overvloed. Ik zag hoe dat vogeltje zich wendde tot het licht en zijn vleugels uitsloeg.

Om over na te denken

- Waar zie je vandaag gebrokenheid en lijden waarvan God je vraagt om het niet te negeren?
- Hoe zou gebrek aan vergevingsgezindheid je ervan kunnen weerhouden om vandaag een overvloedig leven te leven?

OVERDENKING 4

Gebroken leven

Dus wie in Christus Jezus zijn, worden niet meer veroordeeld. De wet van de Geest die in Christus Jezus leven brengt, heeft u bevrijd van de wet van de zonde en de dood.

Romeinen 8:1-2

Ik was en droog de witte porseleinen kan bij de gootsteen. Op dat moment voel ik me zo breekbaar. Ik wil niet dat er nog iets breekt. Ik wil niet dat ik zelf nog iets breek.

Is er een genade die een einde kan maken aan de angst dat je geloof niet groot genoeg is en je gebreken te talrijk zijn? Een genade die je vuile wonden schoonwast en de leugens van de duivel verwondt? Een genade die je omhelst voor je iets hebt bewezen – en nadat je alles verkeerd hebt gedaan? Een genade die je vasthoudt als alles kapot gaat en in stukken breekt – en die fluistert dat alles op een of andere manier toch weer heel wordt, de stukken weer samenkomen.

Ik wou dat iemand zich naar me toe had gebogen toen ik achttien was, iemand in de kerkbank naast mij, iemand die mijn schouder aanraakte, om me te kalmeren en te zeggen: ‘Schaamte is een schrik, maar genade is een schild. Hier ben je veilig.’

Stel dat de gebutste, gebroken harten zouden kunnen *voelen* dat er een genade is die ons vasthoudt en ons Geliefd noemt en zegt dat wij erbij horen en geen enkele gebrokenheid ooit de macht heeft ons los te breken uit onze veiligheid? Stel dat we het

wonder zouden *ervaren* van genade die al onze wonden aan kan raken?

Ik zou het op de muren willen schrijven en op de armen die getekend waren met wonden, het tot het refrein willen maken dat we zingen dwars tegen het duister en de gebrokenheid in: geen schaamte. Geen angst. Geen verschuilen. Alles is genade. Mensen die lijden zijn hier altijd veilig. Je kunt strijden en worstelen en pijn ervaren, maar wij zullen er zijn. Genade zal je ontmoeten hier; genade, volmaakte troost, zal hier altijd worden uitgedeeld.

Hoe zorg je ervoor dat je niet vergeet dat er een Dokter in huis is die 'de gebrokenen verbindt',⁶ een Gewonde Genezer die spijkers gebruikt om vrijheid te verkrijgen en kruisen om hoop te laten verrijzen, die mensen die pijn van binnen voelen niet behandelt als minder dan mensen die pijn van buiten ervaren. Hoe vergeet ik dat niet: 'Harten worden op tienduizend manieren gebroken, want dit is een gebroken wereld; en Christus is een meester in het genezen van al die soorten gebroken harten.'⁷ Hoe sta ik duizend nachten buiten op de krakende veranda, leun over de houten reling, en kijk omhoog: dezelfde hand die het firmament vol voortjagende sterren ontvouwt, zalft het gewonde hart; de Ene wiens adem melkwegstelsels geboren deed worden, laat genezing geboren worden in het hart van de gebrokenen.

Ik zet de porseleinen kan op de plank bij de keukentafel. Wij allen in deze gebroken wereld, wij zijn de gemeenschap van de gebrokenen, zoals dat schilderij boven de tafel. Boven ons allen staat het beeld van de gewonde God, de God die openbreekt en met ons mee bloedt.

Hoe leef je met dat gebroken hart van je? Al wat ik kan bedenken is dit – alleen de wonden van God kunnen onze wonden genezen. Dit is de waarheid, en het begint me te dagen: lijden wordt genezen door lijden, wonden worden genezen door wonden. Het schokt me, vermorzelt mijn vrees zijn zachtheid binnen: kwade gebrokenheid wordt genezen door zijn goede gebrokenheid.

Kwade gebrokenheid wordt gebroken door goede gebrokenheid.

Wat ter wereld zou dat nu betekenen? Zou ik erachter kunnen komen door simpelweg de uitdaging aan te gaan het te ontdekken – een nieuwe uitdaging.

Als een weg van gebrokenheid naar ... overvloed?

Om over na te denken

- Hoe heb jij geleefd met dat gebroken hart van je?
- Hoe vraagt God je om een stap te zetten naar overvloedige genezing?

OVERDENKING 5

Kwetsbare gegevenheid

Daarom, mijn geliefden, zoals u altijd gehoorzaam geweest bent, niet alleen zoals in mijn aanwezigheid, maar nu veelmeer in mijn afwezigheid, werk aan uw eigen zaligheid met vrees en beven, want het is God, Die in u werkt zowel het willen als het werken, naar Zijn welbehagen.

Filippenzen 2:12-13 HSV

Ik ga naar de tarweakkers om een paar rondjes mee te rijden met de jongen op de tractor. Hij vertelt me over alle fouten die hij maakte, hoe hij de overlaadwagen klem reed en dat het 27 minuten kostte (hij had het bijgehouden) om hem los te krijgen en hoe ze het tarwe opnieuw moesten opstapelen dat gemorst was door deze grote fout, daar aan het einde van de akker.

Hij bijt hard op zijn lip, probeert zijn tranen tegen te houden, en ik kijk een andere kant op om de jongen tijd te geven om zich te vermannen.

Hij vertelt hoe hij in een te hoge versnelling omhoog reed, hoe de tractor afsloeg en hoe de wagen en de tractor onder aan de heuvel gigantisch schaalden. Ik knik, maar ik zeg niet wat ik voel: ga je zonder voldoende brandstof voor je ziel in een te hoge versnelling, dan slaat je leven af en schaaft het keer op keer, zoon.

Hij werkt lange dagen, tot diep in de nacht, rijdt de tractor, naast zijn vader in de combine; zijn jongere zus, Shalom, werkt met de graanvijzel op de thuisboerderij; en zijn broer, Levi, haalt

karren vol tarwe bij elke schuur en brengt ze terug naar Shalom en de haar bakken.

Veel blijdschap in deze wereld hangt af van het feit of iemand dapper genoeg is om te blijven werken als stoppen eenvoudiger lijkt. Je begint niets goeds, als je niet aan de slag gaat – en je voltooit niets goeds, als je niet doorgaat.

De kinderen leren het zo veel beter dan op puur verstandelijk niveau, tot diep in hun pijnlijke spieren: luiheid ziet eruit als een vriend, maar alleen werk verwelkomt je thuis.

‘Ik weet niet of ik wel boer kan worden, mamma.’ Malakai buigt zich over het stuur en fluistert het zachtjes, terwijl de motor stationair draait. ‘Ik weet niet of ik wel sterk genoeg ben voor alles wat fout gaat.’

O, Zoon – *alsof ik dat niet wist*. En ik leg mijn hand zacht op de smalle nek van de jongen. Soms is er maar een handvol woorden nodig om iemand te bereiken, iemand aan te raken tot diep in zijn hart. Ja, kind, wij werken, maar niet als mensen die zich niet gesterkt weten door genade. We werken hard, maar niet als mensen die hard worden. We werken uiteindelijk allemaal aan onze eigen verlossing.

‘Weet je ...’ Ik ga met mijn hand door de warrige krullenbos van Kai. ‘We doen allemaal dingen fout, dingen lijken fout te gaan, *wij zelf* zitten soms – of meestal – fout. Maar het gaat er niet om dat je sterk genoeg wordt om het leven aan te kunnen; het gaat erom dat je *open genoeg* staat voor alles in het leven, om het gewoon te *ontvangen*.’

Bij al ons werken is wat we misschien wel het meest bewerken de kwetsbare genade van onze redding. Het gaat er niet om dat je opgewassen bent tegen het leven; het gaat erom dat je open genoeg wordt voor het leven zoals het komt – en dat je geestelijk, kwetsbaar groeit.

Hoe onthoud je dat dit een van de belangrijkste dingen in het leven is? Om goed te groeien moet je je overgeven aan een vorm

van openheid. Je moet de macht uit handen geven en de Ene vertrouwen die alles in zijn macht heeft, hoewel je geconfronteerd zult worden met wat je niet in je macht hebt en met een vorm van gebrokenheid, een gebrokenheid die pijn zal doen en tegelijk zachtmoedig zal zijn. Een pijnlijke genade.

Dit is echt leven: je onbeschermd overgeven aan het onbekende – want er is een diepere Liefde die zich bekendmaakt.

En je kunt de aanraking van zijn diepere liefde alleen ervaren, als je leeft zonder wapenrusting, kwetsbaar, jezelf blootgevend. Ja, blijf altijd hard werken – maar word niet sterk. Want uiteindelijk verlangt Jezus meer naar onze aanbidding dan naar onze arbeid.

Het is een oud grondbeginsel: je bent gemaakt uit stof, uit aarde, omdat je gemaakt bent om te groeien.

Je bent gemaakt om te voelen, je bent gemaakt om kwetsbaar te buigen in de wind, je bent gemaakt om je uit te strekken naar de zon. De velden vol tarwe zeggen het: je bent gemaakt om te groeien, en dat gebeurt alleen als je broos en dapper genoeg bent om te breken.

Zeker, het leven, de mensen, ze zullen proberen om je luidkeels te verkondigen dat je moet zijn als een rots, dat je je zult moeten vermannen om te leven in een wrede wereld, dat je ondoordringbaar moet zijn, onbewogen. Maar op die manier kan niemand echt het overvloedige leven leven. *Rotsen ademen niet*, want ze zijn dood.

Het is de dunne tarwe die dapper op zijn eigen manier ademt. De tere stengels zijn diep geworteld, zodat ze zich uit kunnen strekken naar de zon.

Rotsen zijn onwrikbaar.

Koren is breekbaar.

Het één is volledig dood en het ander is volmaakt levend.

De bijzondere schoonheid van de mensheid bestaat alleen dankzij haar breekbaarheid.

Je schoonheid ligt niet in je voortreffelijkheid, maar in je breekbaarheid.

Dat vertel ik aan Kai. De jongen schiet vol en knikt en hij maakt er een puinhoop van, net als zijn moeder, maar hij neemt me zoals ik ben.

Als je al een Rots hebt, dan kun je de schoonheid uitleven van kwetsbaarheid en groei.

Tot zaterdagavond half tien laadt Malakai karren vol tarwe binnen en loopt dan naar de boerderij om honderden zeugen te voeren. De Boer-Echtgenoot en Levi maken het werk op het land af, halen de wagens op en de vijzel en sluiten de opslagbakken, brengen alle tractors in de schuur en strompelen ergens tussen tien voor twaalf en de dag des Heren de achterdeur binnen, na een werkdag van twintig uur.

Er is licht in hun gegevenheid. In de manier waarop iedereen zich inzet voor de oogst. Als we zware, heilige dingen doen, breken en onszelf weggeven als brood, worden onze levens een overvloedig feest. Al het kleine wat wij doen brengt iets groots en schitterends voort in de wereld.

We kunnen de rotsachtige aarde openbreken en ons buigen, ons gewonnen geven aan de wind van de Geest. Er zijn dagen waarop je ze ziet, in alle greppels, langs alle wegen, de broze stengels die groeien in het zilveren licht.

Om over na te denken

- Waar is God aan het werk om je hart vandaag zacht te maken, temidden van alles wat je doet?
- Zou er ergens ook hardheid in je hart kunnen zijn, die je verhindert om te groeien in het overvloedige leven?

OVERDENKING 6

Gebrokenheid breken

Hij nam een brood, sprak het dankgebed uit, brak het brood, deelde het uit.

Lukas 22:19

Jaren geleden had ik het voor het eerst langzaam gelezen – hoe er in de oorspronkelijke taal *eucharistéo* staat voor ‘sprak de dankzegging uit’. De wortel van het woord *eucharistéo* is *charis*, wat ‘genade’ betekent. Jezus nam het brood en zag het als genade en sprak de dankzegging uit.

Als *eucharistéo* de eerste uitdaging is geweest, de eerste ontdekking op weg naar een leven waarin ik me door God liet liefhebben en al die manieren telde, zou dit dan een uitdaging kunnen zijn voor de volgende etappe van de reis, de weg die hogerop leidt en dieper naar binnen, me uitdaagt om al het niet-genoege daar in mijn open handen gebroken te laten worden tot meer dan genoeg? Een uitdaging om al mijn gebrokenheid te laten omvormen tot overvloed. *Breek en deel uit. Gebroken leven.*

Stel dat dit de veiligste omhelzing was – de manier om gewenst, vastgehouden en gevonden te worden terwijl alles om je heen uit elkaar valt? Wat deed Jezus? In zijn laatste uren, in zijn verlatenheid, zoekt Jezus niet naar troost, probeert Hij niet zichzelf te beschermen tegen afwijzing; Hij breekt de verleiding om zichzelf te beschermen – en geeft zichzelf in kwetsbaarheid. In de scherpte van de pijn zoekt Jezus niet naar iets om de gebroken

en verlaten plekken te vullen; Hij neemt en dankt – en vervolgens doet Hij iets wat dwars tegen de cultuur in gaat: Hij houdt niet vast, pot niet op, klampt zich niet vast – maar breekt en deelt uit. Temidden van intiem verraad, verdedigt Hij zichzelf niet of verliest zich niet in verslavende afleidingen; Hij breekt en wordt gegeven – Hij geeft zijn leven.

Want wat anders is er levengevend?

Vanuit de volheid van de genade die Hij heeft ontvangen, dankt Hij, en breekt, en deelt uit – en Hij baant een weg naar levengevende gemeenschap. Een weg van gebrokenheid.

Wat is de logica hierachter? Die is er niet. Maar misschien is dat de enige manier waarop je ooit de grootste waarheden zult kennen: de grootste waarheden zijn altijd de grootste paradoxen. En is er een grotere paradox denkbaar dan deze? Vanuit het gevoel overvloedig geliefd te zijn door God, kun je die overvloedige liefde breken en weer weggeven – en de volmaakte volheid van liefde kennen.

Het wonder vindt plaats in het breken.

Het wonder van gemeenschap, eenwording, heelheid, overvloed, vindt op een of andere manier in exact het tegenovergestelde plaats – in breken en geven.

Het wonder, de intimiteit, van gemeenschap, ontstaat op de een of andere manier door gebrokenheid.

Stel dat gemeenschap te vinden is in een drie-eenheid van gebrokenheid – door gebroken plekken, en gebroken mensen, en gebroken worden en gegeven.

Als onze gebrokenheid in aanraking komt met de gebrokenheid van de wereld, ontmoeten we en proeven we dan niet de gebrokenheid en gegevenheid van Christus? En is dat niet de ware overvloedige heelheid van gemeenschap?

Ergens vraag ik me af of we op de versplinterde plekken, bij gebroken mensen, niet het dichtst bij het gebroken hart van Christus zijn.

Stel dat we alleen ons ware ik vinden door dit mysterie – het mysterie van dood en opstanding, van gebrokenheid en overvloed? Zou dit niet het leven zijn in de omringende omhelzing van gemeenschap: gebrokenheid die plaats maakt voor overvloed – en dan overvloed, die vervolgens gebroken en gegeven wordt ... plaats maakt voor altijd grotere overvloed? Dit is, denk ik, de cirkel van de gemeenschap der heiligen.

Is deze weg het meest echte leven – of is het leven echt deze weg? Red ik mijzelf ... of sterf ik – of allebei?

Waarom zijn we bang voor gebrokenheid? Ik kan duizend rauwe redenen bedenken. Maar raak de gebrokenen, de hongerigen, de gekwetsten, de dorstigen en de verslagenen aan, en je raakt een stukje van Christus aan. *Waarom zijn we zo bang voor lijden?*

Als overvloed van gemeenschap nu eens alleen gevonden wordt in de gebrokenheid van het lijden – omdat lijden is waar God leeft?

Lijden is de plek waar God de meest helende intimiteit geeft.

Om over na te denken

- Waarom ben jij bang voor gebrokenheid?
- Hoe vraagt God je om de overvloedige gemeenschap met Hem te ervaren door de gebrokenheid van het lijden heen?

OVERDENKING 7

Helen wat gebroken is

Doe dit, telkens opnieuw, om mij te gedenken.

Lukas 22:19

De woorden van de predikant grepen me bij de keel: 'Jezus nam het brood en brak het en zei, doe dit om mij te gedenken – dit is het enige gebod dat Christus gaf om onophoudelijk te doen, telkens opnieuw.'

'Doen', het Griekse woord *poieo*, is een gebiedende wijs in de tegenwoordige tijd, en de tegenwoordige tijd wijst op een daad die blijft voortduren en kan worden vertaald als 'blijf dit doen'. Blijf dit letterlijk doen, met brood en wijn – blijf dit voortdurend doen, met het brood van je momenten, de wijn van je dagen.

Dit is de oefening die Jezus ons gaf om voortdurend ons geloof te oefenen, om keer op keer opnieuw te oefenen. In gedachtenis aan Hem. Doe dit telkens opnieuw aan het aanrecht, bij het fornuis, op de hoek van de straat, bij de opgang van de zon en de ondergang, en houd nooit op dit voortdurend te doen.

Wist ik daar wel iets van? Hoe gaf ik gehoor aan het enige gebod waarvan Christus vraagt het voortdurend te doen?

En wat moeten we eigenlijk voortdurend doen? Mij gedenken. Wij, mensen met chronisch zielsgeheugenverlies, worden geroepen om *een herinnerend volk* te zijn. Mensen die herinneren – en hun gebrokenheid laten helen.

Een straal licht valt over de vloer, valt over mijn voeten – hij wordt gebroken door schaduwen van achter het raam.

Gedachtenis – dat komt van het Griekse woord *anamnesis*. Het woord *anamnesis* komt maar vier keer voor in de Schrift en wordt gebruikt om te verwijzen naar het offer dat Christus bracht en waaraan wordt gedacht bij het Laatste Avondmaal (Luk. 22:19; 1 Kor. 11:24, 25; Hebr. 10:3).

Ik heb ooit eens gelezen dat *anamnesis* een term is die gebruikt wordt voor de beschrijving van een ontastbaar idee dat zijn intrek neemt in deze materiële, tastbare wereld. De filosoof Plato gebruikte het woord *anamnesis* om een herinneren uit te drukken dat de wereld van de ideeën de kans gaf om de wereld van alledag te beïnvloeden, waarbij iets uit een andere wereld vorm kon krijgen in deze fysieke wereld.

Daar draait het om: herinnering, *anamnesis*, betekent niet simpelweg herinnering door mentaal terugroepen, zoals je je eigen adres herinnert – maar het houdt in dat een gebeurtenis uit het verleden opnieuw ervaren wordt door het fysieke, dat het vorm krijgt, door het opnieuw uit te voeren. Zoals de manier waarop je je eigen grootmoeder Ruth herinnert in de manier waarop je oudtante Loïs lacht, in haar gewoonte om op zondagmiddag stroopwafels te maken, in de manier waarop ze op haar Birkenstocks loopt, met dezelfde zachte tred als oma, hoe haar knieën kraken, op dezelfde manier, als ze de trap op loopt. Het doen en laten van je oudtante Loïs zorgt ervoor dat je je oma Ruth zo herinnert dat ze opnieuw echt en fysiek aanwezig is.

Het heeft iets van een genade die ons omringt – hoe herinneren helend werkt. We verwelkomen herinneringen, we houden herinneringen vast, we laten ons graag koesteren en dragen door herinneringen, als een dans waaraan geen einde hoeft te komen.

Als we ons vasthouden aan herinnering, zijn we nooit alleen.

Gabriel García Márquez heeft dat eens neergepend, woorden verzegeld in een fles en teruggestuurd naar de wereld: ‘Wat ertoe